

ט"ו בשבט

- 2..... מבוא לט"ו בשבט
- 2..... גלגולו של החג
- 3..... לחבק עץ
- 3..... עץ הכוכבים / לייב מורגנטוי
- 5..... נתן יונתן/ שני אלונים
- 6..... עץ האלון / יורם טהרלב
- 7..... איש העץ / שלומית כהן אסיף
- 7..... זרעים של מסטיק / לאה נאור
- 8..... מקהלה עליזה / לאה נאור
- 9..... אהוד מנור/ שיר על ברוש
- 10..... על ספסל בשדרה/ תומר אלבז
- 11..... לחבק עץ/ דתיה בן דור

מבוא לט"ו בשבט

עיקר עניינו של חג ט"ו בשבט הוא בגידולי הקרקע בארץ ישראל. זה חג שאינו נזכר בתורה, אלא מצוין לראשונה במשנה ובתלמוד ומופיע שם בשם "ראש השנה לאילן". מתוך שמו "ראש השנה" אנו למדים שהוא בא לציין התחלה והתחדשות. על פי חז"ל יום זה הוא התחלת שנה חדשה לפירות האילן, ובכך הוא מהווה נקודת ציון על פיה קובעים את מניין שנות הפרי.

מדוע דווקא בחמישה עשר בשבט? התאריך החקלאי על פי ההלכה נקבע לחמישה עשר בשבט משני טעמים: עד חמישה עשר בשבט כבר עברו רוב ימות הגשמים ומעתה ואילך הפירות מתחילים להבשיל: "ועולה השרף ונמצאו הפירות חונטים מעתה" (בבלי, ראש השנה, י"ד ע"א). עובדה זו מהווה נקודת מפנה בצמיחה של פירות האילן.

טעם נוסף קשור אף הוא בנתוני הטבע. תאריך זה מהווה נקודת זמן בה פלים מי הגשמים שנקוו באדמה בשנה שעברה, ומתחילים להצטבר מי הגשמים שירדו השנה. לכן ניתן לומר כי "עד כאן חיים האילנות ממי השנה שעברה, מכאן ואילך חיים ממי השנה הבאה" (ירושלמי, ראש השנה פ"א ה"ב).

גלגולו של החג

ט"ו בשבט נתקבל כחגה של ארץ ישראל ובה קיבל את צביונו הטקסי. יש מי שמשערים כי היה זה כבר בימי המשנה, ואחרים מאחרים זאת עד למאה השש עשרה. ברור כי מי שנתן לכך דחיפה היו המקובלים של צפת, שנהגו לערוך ביום זה כעין סדר, שכלל שתיית יין לבן ואדום ואכילת פירות הארץ תוך תפילה וכיוון כוונות. תיאור הסדר בא בספר "חמדת ימים" שיצא לאור בשנת 1763. מנהג אכילת הפירות, זכר לפירות ארץ ישראל ולקשר אל הארץ, התפשט בכל קהילות הגולה, וייתכן שהיה לכך חלק בשמירת הקשר אל הארץ.

כבר עם חידוש ההתיישבות היהודית בשנות השמונים של המאה ה-19 עלה הצורך במציאת תוכן חדש ליום הזה. בט"ו בשבט בשנת תר"ן - 1890 יצא המורה והסופר זאב יעבץ בראש תלמידיו מבית הספר בזכרון-יעקב לנטיעה חגיגית, וקבע בכך אופי חדש לט"ו בשבט - חג נטיעת האילנות, ולא סתם ראש השנה לאילן.

בשנת 1908 החליטו מחדשי היישוב בארץ לציין את ט"ו בשבט כיום חג של ארץ ישראל ומצאו את היום הזה כמתאים ביותר לקיים בו הלכה למעשה את מצוות הנטיעה בארץ. כך קיבל ט"ו בשבט את אופיו המיוחד והחגיגי כחג הנטיעות, בנוסף לפן ההלכתי.

בשנה זו הכריזה הסתדרות המורים והגננות באורח רשמי על ט"ו בשבט כחג הנטיעות. בשנים האחרונות קיבל החג צביון של שמירה על הטבע בהיבט רחב, עם ההתגייסות ההמונית להצלת פרחי הבר של הארץ, עם השתרשות הכלל שלא לפגוע בפרחי הבר הנדירים. החברה להגנת הטבע הפכה את היום והשבוע כולו לשבוע שמירת הטבע, שבוע איכות הסביבה והאקולוגיה, שבוע של פירות ונטיעות בקריאה "אל נא תעקור נטועי", ושבוע של שמירה על ארץ יפה וירוקה שגם הדורות הבאים יוכלו לחיות בה.

ט"ו בשבט, שבמהותו הוא חג הקשור לטבע ולסביבה, מהווה הזדמנות לעסוק במהות יחסי הגומלין בין האדם והסביבה בה הוא גר. מימות קדם יש קשר הדוק בין האדם לטבע ולסביבה. הטבע העניק לאדם מחסה, מזון, חומרים לבעירה ולבנייה, כלים וחפצים לשימוש יומיומי. האדם הגן על הטבע, טיפת, נטע וגידל. כדי לשמור על האיזון ביחסי גומלין אלה יש להכיר ולהבין את הצורך בפיתוח בר קיימא, הלוך בחשבון לצד הצרכים העכשוויים של האדם והטבע גם את אלו העתידיים.

לחבק עץ

ביחידה זו נעסוק בשירים העוסקים בעצים מיוחדים מזווית ראייתם של יוצרים שונים. חשיבותם של העצים כחלק מנוף הסביבה מובע בשירים אלה בעזרת דמיון והיכולת לראות בעץ משהו יוצא דופן וייחודי בנוסף להיותו "סתם" עץ ובעזרת יצירת זיקה אישית וקרבה מיוחדת בין הדובר בשיר לבין העץ והיווצרות קשרים אינטימיים, לעיתים, בין הדוברים בשירים לבין העץ. אלו עצים שהדובר בשיר הטביע בהם את רגשותיו וחלומותיו הכמוסים ביותר. הם עצים אישיים מאוד מחד גיסא ומאידך גיסא הדובר מעוניין לחלוק עם הקורא את חוויותיו ביחסיו ובקשריו לעצים אלה.

עץ הכוכבים / לייב מורגנטוי

השיר עוסק ב"עץ אחד נפלא" שלא פרות עליו צומחים אלא כוכבים. המעשה מסופר מזווית הראייה של נכד או נכדה המתארים כיצד יש לסבא עץ שונה מכל העצים וכיצד הוא מתייחס לתוצרת המיוחדת של העץ הזה - כוכבים. הסב הולך לשוק למכור את סחורתו. לצד מצרכים אחרים הוא מציב את מרכולתו, אולם אין לה דורש. ההיפך, האנשים בשוק הקונים מצרכים חשובים לחייה היום-יום שלהם דוחים את הצעתו של הסב ואף מלגלים עליו, כי מי צריך כוכבים ומה יש לעשות איתם.

הדובר בשיר (או הדוברת), הוא הנכד המספר את סיפורו של עץ הכוכבים מזווית ראייתו. הוא עומד מן הצד מתבונן ומדווך לנו, הקוראים. הקורא מתוודע למחשבות של הסבא המזלזל בתפוחים שעתידיים להירקב וחש שכל האנשים בשוק "עיניהם ודאי עיוורות ואוזנם חרשת" אם אינם קונים כוכבים ומעדיפים לרכוש בשוק דברי מזון.

עולה כאן הנושא של השוואה בין מזון ממשי – גזר, צנון ואורז לעומת המזון הרוחני – חופן כוכבים בזיקה לצרכיו של האדם. עולה העדפתו של הסבא שרואה דוקא בכוכבים "אוצר" לעומת הכסף. בעיני הסב, הכוכבים עדיפים על פני תפוחים, אפילו אם גודלם של התפוחים כגודלו של דוב. הוא תופס אותם כאוצר מכיוון שהם אינם נרקבים כמו פירות אחרים, הכוכבים טובים ומאירי עיניים והם מסבים אושר לאנשים. הסב מתייחס לנצחיות המסר הטמון בכוכבים לעומת הזמניות של תפוחים או מצרכים אחרים שאולי הם שימושיים אבל מתכלים ונעלמים.

נשאלת השאלה האם הדובר בשיר נוקט באחד הצדדים. האם הוא אוהב את הסבא ושותף עמו בתפיסה שהעץ הוא עץ של כוכבים או שמא הדובר הוא חלק מהקהל הרחב בשוק, המלגלג על הסב הזקן ורואה בו דמות מגוחכת וחולמנית? נדמה כאילו תחושותיו ומחשבותיו האישיים של הדובר בשיר נשארים נסתרים מעיני הקורא. אולם, מצד שני, ההתיאורים רוויי הרגש יכולים להכיל את מחשבותיו ורגשותיו ביטוי שחוזר מספר פעמים לאורך השיר, "כוכבים מאירי עיניים"; "נפשו (של הסב) נרגשת". יש ניגודיות באמונות ובתפיסות החיים בין קבוצת "האנשים" לבין הסב. ובנוסף הם מוצגים כקבוצה ואילו הוא האחד.

בנו של המשורר לייב מורגנטוי מספר על אביו שכתב שירים על אזור הולדתו, פולסייה, שהיה אזור של יערות וביצות. הנוף של פולסייה הקסים אותו והוא כתב פואמות רבות שמתארות את יפי הנוף. המשורר הרבה לתאר גם את הנוף האנושי של העיירה, את הדלות והפשטות ואת החלומות של איש העיירה העני. כך נולד השיר "עץ הכוכבים" שמתאר את אותו יהודי עני, עגלון שדוהר עם עגלתו הריקה כמו קיבתו. מתוך

http://www.sysapoznik.com/site/detail/detail/detailDetail.asp?detail_id=178909&depart_id=23928

יש כאן התייחסות למשמעות הסמלים לכוכב – משהו זוהר, רחוק ובלתי מושג לכן חולמים עליו, שיש בכוחו למלא משאלות. ביהדות קיבל משמעות מאגית מכיוון שהכוכב נקשר למגן דוד ולכן יכול להביא גאולה. הניגודיות לכוכבים הם תפוחים נרקבים. תמונת הריקבון מזכירה משהו נחות ונמוך. הניגודיות אינה רק במה שכל רכיב מסמל אלא גם במיקום – מרומי השמים מול האדמה, למטה. השיר מחולק לחמישה בתים בני ארבע שורות כל אחד. משמעות מבנה זה היא הזיקה שיש לו להתפתחות סיפור העלילה. הבית הראשון הוא מעין אכספוזיציה ולאחריו בכל בית בולט נושא אחר ודמויות אחרות עומדות במרכזו. הבית האחרון הוא בן שתי שורות ומהווה סיכום ההתרחשות. שתי שורות אלה הן חזרה על שתי השורות הפותחות והן מביעות את המסר המרכזי של השיר, המסר אודות העץ המופלא של סבא.

לשיר יש מנגינה. לחן: נורית הירש

נקודות למחשבה ולדיון:

- תארו, על פי השיר, את דמותו של הסבא ואת מעשיו. ..
- רשמו מספר ניגודים בשיר וסכמו מה המסרים שלהם? ..
- ערכו השוואה, על פי השיר, בין ה"כוכבים" לבין "תפוחים, גזר, צנון ואורז". ..
- בשיר מתוארת תמונה בשוק: "וקהל גדול סביבו צוחק ומתבדח". ..
  - מדוע, לדעתכם, אנשים מלגלים על הסב?
  - האם אתם מקבלים את גישתם? נמקו את דעתכם.
- לו יכולתם לבחור דבר מה שיגדל על העץ, במה הייתם בוחרים. נמקו את דעתכם. ..
- ניתן לאפשר לתלמידים לצייר עצים ודברים שונים שגדלים עליהם. ..
- תארו את מבנה השיר והסבירו את משמעותו. ..

נתן יונתן/ שני אלונים

הדובר מספר על שני עצי אלון שהוא מכיר, הצומחים וגדלים באחד הוואדיות. שני העצים סובלים מפגעי טבע בעלי עוצמה אדירה כמו אש ורוח, קיץ שילח שיניים ומי גשמים עזים. למרות כל אלה "עוד הם עומדים השניים".

השיר נכתב לזכר בנו של המשורר ליאור וחברו אמנון שנפלו בקרב, ז"ל. שני הבנים משולים לאלונים, "שני אלונים אחים הם". הדימוי לעץ אלון לא נבחר בכדי. הקונוטציה של עצי האלון מובילה את הקורא לעץ גבוה ומרשים שלעתים גילו מגיע למאות שנים. גם ב תני"ך מתואר האלון כסמל החוסן והכוח: "ואנוכי השמדתני את האמורי לפניהם אשר כגובה הארזים גובהו וחסון הוא כאלונים" (עמוס, ב, ט). דווקא במהות דימוי הנערים לעץ אלון טמון הכאב על מותם. האלון בטבע סופג את פגעי עונות השנה ושורד ואילו הנערים מתו בקרב. לשיר יש מנגינה. לחן: גידי קורן

נקודות למחשבה ולדיון:

- התבוננו בתמונה של עץ אלון, תארו את העץ שבתמונה והביעו דעתכם מדוע בחר הדובר בשיר ..
- את הדימוי לשני הבנים לעץ אלון.
- תארו את עצי האלון על פי השיר. מה מיוחד בתיאור זה ומהו המסר אודות העץ העולה .
- מהתיאור?
- בשיר השוואה סמויה או גלויה בין שני עצי אלון לבין שני נערים.
- מהן נקודות הדמיון והשוני בין הנערים לאלונים? כדאי להתייחס למסר המשתמע והגלוי.

עץ האלון / יורם טהרלב

הדובר בשיר מתאר את קורותיו של עץ אלון שגדל ביער. העץ מתואר כעץ גדול וחסון ועצוב. הדובר משתמש באמצעי האנשה. בתיאור העץ יש שילוב בין המראה החיצוני והפיזי של העץ לבין רגשותיו. בין שני התיאורים האלה יש מתח וניגוד. העץ עתיק מאוד ושורד את פגעי מזג האוויר אולם רגשותיו שבריריים ומביעים עצב רב ועמוק.

בשיר שזורים יחד מוטיב העצב ומוטיב השירה. לדוגמה: "עצובים שירי כולם" – אלה שיריו העצובים של האלון, דוכיפת זהב מבקרת את העץ ומזמרת לו "שיר תוגה".

האלון בעצמו שר "הו- א הו-א הו-א...". שיר זה מזכיר את קולותיו של משב הרוח בין ענפי העץ וכן יללות של קינה.

בשיר לא נאמר במפורש מדוע העץ הסב עצוב כל כך. אולם רצף התיאורים לצד רגשות העצב יוצרים אווירה כבדה גם בליבו של הקורא. להדגשת אווירה זו חוזר שירו-יללתו העצוב של האלון בסיום כל בית.

לשיר יש מנגינה. לחן: מוני אמריליו

נקודות למחשבה ולדיון:

- תארו את מראהו החיצוני של העץ? ..
- הדובר בשיר משתמש באמצעי האנשה של העץ. הביאו דוגמאות לשימוש באמצעי זה והסבירו ..
- מהו המסר שלו בשיר זה.
- מהו הפזמון החוזר בשיר ומהי משמעותו? ..

פעילות השוואה:

השוו בין עצי האלון בשיר "שני אלונים" שכתב נתן יונתן לבין השיר "עץ האלון" שכתב יורם טהרלב. נקודות מומלצות להשוואה:

- מיקום העץ ומהי משמעותו. ..
- תיאור חיצוני של העץ ומהי משמעותו. ..
- למה משול העץ ומהו המסר של השיר? ..
- מהי האווירה בשיר וכיצד זה בא לידי ביטוי בשיר? ..

איש העץ / שלומית כהן אסיף

הדובר בשיר מתאר עץ אחד מיוחד בעיניו, לו הוא מעניק מראה ורגשות של אדם. הוא מרגיש שהעץ הזה "הוא כמו איש" ולכן הוא הופך אותו לאיש שיחו ומשתף אותו בכל סודותיו. העץ אמנם מקשיב אך אינו מגיב.

פעילויות:

- ניתן לצייר עצים על פי תיאור העץ בשיר או עצים אחרים, לפי בחירת הלומד. ..
- בשיר כתוב: "את כל הסודות שיש / לעץ אני לוחש". שער מה לחש הדובר בשיר לעץ. ..
- לו היה לכם עץ שאהוב עליכם, אלו סודות הייתם לוחשים לו? ..

זרעים של מסטיק / לאה נאור

לשני החברים, נטע והדובר בשיר, יש חלום, אותו הם שומרים בסוד. החלום הוא, שיגדל בחצרם עץ של מסטיק. כדי לממש את החלום "אנחנו זרענו מתחת לפלסטיק / זרעים של מסטיק". התיאורים בשיר מפרטים את המהלכים של החברים, שיתוף הקורא בכל מה שעשו ומעין הדרכה והנחיה לקורא שמעוניין לגדל בעצמו עץ של מסטיקים.

הדברים מסופרים מזווית ראייתם של הילדים, בלשון פשוטה ובהירה. האירוע המתואר "עטוף" בתמימותם של הילדים שאכן ניתן לזרוע מסטיק ולחכות שינבוט ויתפתח לעץ של מסטיקים. המעשים שלהם מדוקדקים ומתוארים לפרטי פרטים: "חתכנו אותו לשמונה זרעים"; "עדרנו מדדנו סימנו בסרט" ובהמשך טיפול מסור בזרעים על ידי ניכוש העשבים והשקיה, ממש כמו שצריך לטפל בזרעים אמיתיים, כדי שינבטו ויצמחו.
לשיר יש מנגינה. לחן: נחום היימן

מקהלה עליזה / לאה נאור

בשיר זה עץ הברוש מהווה נקודת פתיחה לשיר, אולם השיר עוסק, ברובו, בדייריו של העץ ולא בעץ עצמו. הברוש מהווה מעין מסגרת למיקומם של דייריו ואורחיו: "על ראש הברוש שבחצר...שם כל הציפורים בעיר / הקימו מקהלה". העץ מוזכר בראשיתו של השיר ובסופו. הוא מהווה אכסניה לכל ציפורי העיר שיוצרות מקהלה עליזה והמולה גדולה. אמנם העץ אינו רכיב משמעותי בשיר זה, אולם המקהלה ששוכנת בין ענפיו הופכת אותו לייחודי בעצם היותו המקום בו בחרו הציפורים לגור ולשיר. במהלך בתי השיר נחשף הקורא לרשימת ציפורים השותפות למקהלה, תוך כדי ציון אפיון מיוחד של כל ציפור. האפיון של הציפור קשור לתרומתה ואופן השתלבותה במקהלה. למשל: "העפרונית הסולנית, / ניקתה את הגרון / שילבה כנף, זקפה מקור / וגם פצחה ברוך". הקורא מתוודע לכך שהעפרונית היא סולנית במקהלה ועל הכנותיה לקראת השירה: היא מנקה את הגרון, משלבת כנף וזוקפת מקור. מבית לבית בשיר הקורא לומד על תרומתן של הציפורים השונות וגם מקבל תמונה כוללת על המהלך של המקהלה כולה. במקהלה זו יש כותבי תווים ויש מי שממציא את המילים, יש הזקוקים למילים ויש כאלה שהמילים מבלבלות אותם, יש השומעים אופרטה ויש השומעים קונצרט, אבל כל מי ששומע אומר "אח, איזו מקהלה".

לשיר יש מנגינה. לחן: נורית הירש

נקודות למחשבה ולדיון:

- עץ הברוש מוזכר רק בתחילת השיר ולקראת סיומו. הביעו דעתכם, מדוע מוזכר עץ הברוש בשיר ומה תפקידו?
- מהי תרומת הציפורים למקהלה? הדגימו מתוך השיר.
- בשיר מוזכרות שש ציפורים שונות. הביעו דעתכם, מדוע מוזכרות ציפורים רבות בשיר זה?
- הסבירו כיצד מתקשר הביטוי "כולנו יחד וכל אחד לחוד" לשיר זה.

אהוד מנור / שיר על ברוש

עץ הברוש מהווה את המוטיב המרכזי בשיר והוא מסמל, בעיני הדובר, חוסן ועוצמה. העץ בטבע יכול להגיע לממדים גבוהים מאוד, הוא זקוף וזוקר את צמרתו כלפי מעלה.

הדובר מתאר את עמידתו האיתנה בחלוף העונות: "ניצב בתוך שדה מול פני השמש / בחמסין, בקרה / ומול פני הסערה". הסערה יכולה להטות את הברוש אבל לא לשבור אותו. הדובר המתבונן מן הצד, רואה כיצד מתמודד הברוש עם כל השינויים בטבע שהוא חווה והופך אותו לדוגמה אישית עבורו: "לו רק ניתן ואלמד / את דרכו של עץ אחד".

הדובר מדגיש את עוצמתו של הברוש בכך שהוא מתמודד לבדו ולמרות זאת מצליח. המילה "לבדו" מופיעה בפזמון השיר שלוש פעמים. החזרה הזאת מדגישה את ה"לבד". התמודדותו זו של העץ הרשימה את הדובר. בחברת אנשים, בזמן מצוקה, אנו פונים לעזרה מן הזולת. לא מצופה שאדם יתמודד לבדו, כמו הברוש. אולי הדובר חש שהוא לבדו. בדידות זו מעיקה ומכבידה עליו להתמודד מול סערות חיו. לכן ייתכן שמשום כך הברוש מהווה דוגמה עבור הדובר בשיר שיש לשאוף אליה.

גם במקורות מסמל הברוש חוסן ועוצמה: "קומת ארזיו מבחור ברושיו" (מלכים ב': י"ט, כ"ג). הוא אף נבחר לשמש לבניין בית המקדש, רצפותיו, דלתותיו וקירותיו (מלכים א' ו' ט"ו).

מבחינה היסטורית ידוע שבשנת 1898, בעת ביקורו בארץ ישראל, נטע הרצל ברוש ביישוב ארזה שבהרי ירושלים. מפעולה זו של חוזה המדינה מקבל הברוש צביון ציוני ואות לחיבור שורשי בין הברוש לאדמת ארץ ישראל.

בט"ו בשבט תש"ח ניטע בדגניה א' עץ ברוש לכבוד המדינה שבדרך ולזכר הברוש שנטע הרצל בארזה. העץ שבדגניה נקרא עד היום **עץ המדינה**. במקום הונח לוח הנצחה עליו כתובה מגילה מיוחדת, שנכתבה על ידי יעקב פלמוני שהיה מאנשי העלייה השלישית. נטיעת עץ הברוש באה לציין את השתקעות הקבע של היהודים בארץ מולדתם והשתרשותם במקום (ראו אתר קבוצת דגניה א':

<http://www.degania.org.il/degania>

נקודות לדיון ולמחשבה:

- מדוע, לדעתכם, בחר הדובר בשיר דווקא בעץ הברוש לתיאור התמודדותו?
- ערכו השוואה בין תיאור הברוש לתיאור דמות הדובר. מה ניתן ללמוד עליהם מתוך המידע מן השיר?
- קראו את המידע אודות "עץ המדינה" והסבירו אלו מסרים מידע זה תורם לשירו של אהוד מנור? לשיר יש מנגינה. לחן: אריאל זילבר

על ספסל בשדרה/ תומר אלבז

זהו שיר רומנטי המתאר אהבה נכזבת בין נער מתבגר לנערה, שלא הופיעה לפגישה. גם אחרי שנים רבות, בבואו לאותה נקודת מפגש הוא נזכר בערגה במפגשים ובמגעים המעטים שכן התרחשו ביניהם. האהבה בשיר מבוטאת בעדינות. הנער מצייר לנערה "פרפר ופרח על נייר" קובעים להיפגש על הספסל בשדרה.

הברוש והספסל מייצגים את דופק החיים בשדרה, בלב העיר, בין הבניינים. הם מוצבים בה באופן פיזי-ממשי ונראים לעין האנשים העוברים בשדרה ומבלים בה. מעצם מיקומם בשדרה הם עדים להתרחשויות הקורות בה. הבחירה ב"ברוש" וב"ספסל" אינה מקרית. לאובייקטים אלה יש קונוטציות ומסרים המעשירים את המסופר בשיר, מבלי שיהיה צורך להוסיף ולהסביר אותם בשיר. הספסל הוא רהיט המאפיין את שדרות הערים והגנים. מהווה נקודת מפגש נוחה, כי אפשר לשבת עליו, לשוחח או להתבונן בעוברים ובשבים.

הברוש הוא עץ אופייני לארץ ישראל והוא חלק מנוף השדרות, הגנים והשדות. מראהו החיצוני של הברוש מרשים מאוד.

דמות הדובר בשיר קצת מטשטשת. הברוש והספסל המהווים מוקד משיכה לאנשים העוברים בשדרה, שומעים ורואים מה קורה בה ונדמה שהם הדוברים המספרים והמשתפים את הקורא במתרחש. כל זה אינו אלא רקע כללי למה שיסופר בהמשך, והוא מתואר בבתים הראשון והשני. בבית השלישי קיים דובר הפונה לקורא בגוף ראשון ומשתף אותו בחוויה אישית שארעה לו, באותה שדרה, על אותו ספסל ליד אותו הברוש. הסיפור בגוף ראשון הופך אותו לאמין בבחינת 'זה באמת קרה'.

מוטיב הזמן בשיר בא לידי ביטוי בצורה מעניינת: הדובר בשיר רוצה לתת לקורא את התחושה שזמן רב חולף והימים עוברים. ביטויים בשיר מעידים על כך שהברוש והספסל והדמויות חווים את החוויות בשדרה במשך שנים רבות. לצד הדינאמיות של הזמן המתקדם קיימת הסטטיות בעצמים הקיימים בשיר: "אותו ספסל וברוש סופר שנים / אותה שדרה אותם הבניינים". התפאורה נשארה אותו דבר, רק הדמויות התחלפו. גם הדובר בשיר, חבריו ואהובתו היו בשדרה ועזבו, עכשיו הדובר חוזר כמבקר ורואה ש"עכשיו רצים שם ילדים קטנים".

מייד בפתיחה אנו מתוודעים לכך שה"ברוש זקן סופר את השנים". אחר כך, כשהנער פוגש את הנערה על הספסל, הוא מחכה לה כל ערב. אין זו ציפייה חד פעמית אלא "כשנהיה שם מאוחר / אני הולך וחוזר מחר". יש מחזוריות של הגעה – ציפייה - ושיבה לאותו מקום למחרת. הנערה איננה מופיעה והשורות הבאות מעידות על הזמן שעובר: "הפכתי אבנים / קראתי עיתונים / ואת לא באת". העיתון המשתנה מדי תקופה מהווה דימוי לזמן שחולף.

נקודות למחשבה ולדיון:

- ציינו את מראות הנוף המתוארים בשיר. מדוע הדובר בשיר דווקא אותן? ..
- כתבו על פי השיר, כיצד מתואר הזמן שחולף. ..
- האם גם לכם יש מקום במקום מגוריכם שאתם אוהבים במיוחד? תארו את המקום והסבירו מה מיוחד בו.

לשיר יש מנגינה. לחן: תומר אלבז

לחבק עץ / דתיה בן דור

השיר בנוי כדיאלוג בין הדובר בשיר לבין עץ. השיחה מתעוררת בעקבות שאלתו של הדובר הסקרן: "עץ, איך זה להיות עץ?" תשובתו של העץ מעוררת שאלה נוספת וכך נמשך הדיאלוג. הדמויות בשיר, הדובר, כנראה בן אנוש, והעץ, מעלות בשיחה את השקפת עולמן על ההבדל בין היכולת לנוע ממקום למקום לבין העמידה במקום אחד, ללא יכולת לזוז ונשאלת השאלה מה עדיף על מה. הדובר מעלה תהיות לגבי מצבו של העץ והעץ עונה לו. תשובתו המקיפה של העץ מלמדת את הדובר ואותנו הקוראים שעולמו של העץ עשיר ומגוון מאוד: "ציפורים מזמרות לי באופן קבוע, / פרפרים לי נושקים, / מלטפת הרוח, / ולנגד עיניי כל האופק פתוח". במהלך השיר מתברר שמא שנחשב בעיני הדובר בשיר, בן האנוש, לחסרון, הופך בעיני העץ ליתרון. כולם באים אליו. יש ניגוד בין הסטטיות של העץ הנטוע באדמה לבין ההתרחשות הפעלתנית בין ענפי העץ. בנוסף נוצר פער בין הימצאותו של העץ במקום אחד לבין הציפורים, הפרפרים ואנשים הבאים ממקומות אחרים וכן האופק הרחוק, עם קשת של מראות, שהעץ יכול לראות ממקום עמידתו לבין הנקודה האחת בה העץ נמצא. הדובר המקשיב לעץ מתרשם ומשתכנע שאכן חייו יפים ומעניינים. כתוצאה מכך הוא מגיב: "אני אוהבת אותך עץ" ונוטע עץ נוסף ליד חלונו.

נקודות למחשבה ולדיון:

- הביעו דעתכם, מדוע הילד אוהב את העץ?
- סכמו, איזה מסר מעביר העץ לילד?
- בשיר מתוארים מצבים המנוגדים זה לזה. הביאו דוגמות והסבירו במה באה לידי ביטוי הניגודיות.
- האם גם אתם אוהבים עצים, או עץ מסוים? תארו מה מיוחד בעץ שלכם והסבירו מדוע אתם אוהבים אותו.
- מדוע, על פי השיר, העץ אינו מרגיש תקוע?
- מהו ההבדל במשמעות המילים "תקוע" ל- "נטוע"?
- בחרו אחת מן החוויות של העץ, הסבירו את בחירתכם ומה מיוחד בחווי שבחרתם.
- לכיתות צעירות, ניתן לצייר את העץ האהוב על הילדים ואף לתלות את הציורים בכיתה.

פניות:

1. הבית של שוש ויוסן. 5 בינואר 2010

http://www.sysapoznik.com/site/detail/detail/detailDetail.asp?detail_id=178909&depart_id=23928

2. אתר קבוצת דגניה א. 5 בינואר 2010

<http://www.degania.org.il/degania>

3. ויקיפדיה. 5 בינואר 2010

<http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%AA%D7%A0%D7%A2%D7%A9>

<http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%AA%D7%A9%D7%A7>

<http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A8%D7%A5%D7%A1%D7%A9%D7%A1%D7%A8>

הפעילות פותחה ע"י איריס ברקוביץ

© כל הזכויות שמורות למרכז תכנון לימודים הוראה והערכה, המכללה האקדמית בית ברל